

Ivan Turgenjev

Senilia

Digte i prosa

Bibliotek 1800

Ivan Turgenjev

Senilia

Digte i prosa

eBibliotek 1800

2024

Ophavsret og brugsbetingelser

cc
BY NC SA

Til læseren

Kære læser, hast ikke gennem disse digte i prosa på en gang: så vil de sikkert forekomme dig kedsommelige, og bogen vil falde dig ud af hånden. Læs dem ét ad gangen: i dag dette, i morgen et andet – måske vil da et og andet af dem berøre en streng i din sjæl.

– Forfatteren

1. del

1878

I landsbyen

Det er den sidste dag i juli; overalt, alt, i tusind versters omkreds Rusland – hjemmet.

Så vidt øjet rækker en himmel af det reneste blå; kun én eneste lille sky flyder på dens flade og smelter bort. Fuldstændig vindstille og lummerhede – – luften er som lunken mælk.

Lærkerne slår triller, duerne kurrer, svalerne farer pilsnare, lydløst forbi; hestene vrinsker og græsser, hundene står og logrer langsomt med halen uden at gø.

Det lugter lidt af røg, lidt af hø, lidt af tjære og lidt af læder; hampen er ved at modnes og udbreder sin gennemtrængende, behagelige duft.

Ved en bred, men ikke synderlig dyb kløft står nogle rækker tykhovedede, vejrslagne piletræer. Nedenfor flyder en bæk; på dens bund skælver småstenene under den krusede vandflade. I det fjerne, hvor himmel og jord flyder sammen, øjner man en stor flod som en blå stribe.

På den ene side af kløften er der små, sirlige kornmagasiner, forrådskamre med fast låsede døre; på den anden side en fem-seks bønderhuse af fyrrestammer, tækkede med brædder. Og over hvert af tagene rager der en stærekasse på en lang stang; på gavlene ses hestehoveder med stive manker, skåret i blik.

De buede ruder skinner i regnbuens farver; på vinduesskodderne er der i meget primitive malerier afbildet vaser med blomsterbuketter. Udenfor husene står solide bænke, hist og her ligger en sammenrullet kat med spidse,

gennemsigtige ører; bag den høje tærskel ses den mørke, kølige forstue.

Jeg ligger tæt ved kløftens rand på et udbredt hestedækken; rundt om mig er dynger af nylig slået, duftende, berusende hø. De praktiske bønder har spredt det ud foran husene, for at det rigtig kan tørres i solheden, inden det kommer i laden. – Man sover dejligt på det.

Krøllede børnehoveder titter frem af hødyngerne, toppede høns nipper efter biller og fluer, en hundehvalp vælter sig i et bundt halm.

Brunlokkede knøse i rene skjorter med bælter om og tunge støvler står med brystet lænet mod en bondevogn og ler og driller hinanden. En ung, rødmosset kvinde ser ud ad et vindue og ler dels ad karlene, dels ad børnene, der slås og tumler sig i høet. Et andet ungt fruentimmer trækker med kraftige arme en stor våd spand op af brønden; spanden dirrer og gynger for enden af tovet og lader lange lysende dråber falde.

Foran mig står en gammel kone; hun har et nyt ternet skørt på og et par nye lædersko. Store glasperler ligger i tre rader om hendes magre, solbrændte hals; om det grå hoved har hun bundet et gult tørklæde med røde prikker, som hænger langt ned over de glansløse øjne.

Men disse gamle øjne smiler venligt, det hele rynkede ansigt smiler. Hun kan vel snart være forbi de firs, den gamle, og dog kan man endnu se, at hun har været smuk i sine unge dage.

Den højre hånds brune, vidt udspilede fingre holder fast om en krukke med kold mælk, der lige er hentet fra kælderen; udvendig er krukken helt dækket ligesom med dugdråber. På

den venstre håndflade rækker hun mig en stor skive ganske varmt rugbrød. – "Værsågod og velbekomme dig!" siger hun.

På én gang galer hanen og basker ivrigt med vingerne; som svar på det lyder en stund efter en kalvs brølen inde fra den lukkede stald. –

"Se det kan man kalde havre!" hører jeg min kusk udbryde.

Å, denne nøjsomhed og ro og overflod i den fri, russiske landsby! Denne stilhed og velsignelse!

Og den tanke påkommer mig: Hvad skal vi egentlig med et kors på kuplen af den hellige Sofia i Byzans, og med alt det andet, vi bymennesker tragter efter?

Februar 1878

En samtale

Hverken "Jomfruen" eller Finsteraarhorn har nogen menneskelig fod betrådt.

Alpetoppe – – – En hel række stejle klipper – – Midt i hjertet af bjergene.

Over bjergene en stum, klar, bleggrøn himmel. En hård, heftig frost, en fast, funklende sne; frem af sneen rager mørke, forvitrede spidser.

To kolosser, to giganter hæver sig på hver sin side af horisonten – det er "Jomfruen" og "Finsteraarhorn".

Og "Jomfruen" spørger sin nabo:

"Hvad nyt? Du kan bedre se dig om, end jeg – hvad foregår der dernede?"

Årtusinder forgår – som et minut; så fremtordner Finsteraarhorn sit svar. – "Uigennemtrængelige skyer indhyller jorden – du må vente!"

Årtusinder forsvinder atter – et minut.

"Nå og nu?" spørger "Jomfruen".

"Nu kan jeg se. – Alting er uforandret dernede, småt og broget. Blåt vand, sorte skove, grå stene tårnede op på hinanden. Rundt om vrimler det endnu af disse småbiller – du ved nok de tobenede, der aldrig har formået at besudle hverken din eller min tinde."

"Menneskene?"

"Ja, menneskene."

Atter tusinde år – et minut.

"Nå og nu?" spørger "Jomfruen".

"Det forekommer mig, at jeg nu ser færre af småbillerne. Der er blevet klarere dernede – vandene smallere, skovene mindre tætte."

Og der går tusinde år til – som et minut.

"Hvad ser du?" spørger "Jomfruen".

"Rundt om i vor nærhed er der renere," tordner Finsteraarhorn; "men hist i det fjerne, nede i dalen, findes stadig pletter, og der bevæger det sig endnu bestandig."

"Og nu?" spørger "Jomfruen" efter de næste tusinde års, det næste minuts forløb.

"Nu er det godt," svarer Finsteraarhorn, "nu er der rent overalt, ganske hvidt, hvorhen man end ser. Overalt vor sne – sne og is – alting stivnet af frost. Nu er det stille og godt."

"Nu er det godt," gentager "Jomfruen". – "Men vi har snakket længe nok, du gamle, lad os nu sove lidt."

"Ja, det er på tiden."

– De sover, de mægtige bjerge; og den klare, bleggrønne himmel sover over den for evigt forstummende jord.

Februar 1878

Den gamle kvinde

Jeg gik alene på en stor, vid mark. Pludselig var det, som jeg hørte sagte, forsigtige skridt bagved mig. Der var nogen, der fulgte efter mig.

Jeg så mig om og fik øje på en lille krumbøjet kvinde, helt indhyllet i grå laser. Kun ansigtet – et gult, rynket, spidsnæset, tandløst ansigt – kiggede frem.

Jeg gik hen til hende, og hun standsede.

"Hvem er du? Hvad vil du? Er du en tiggerske – er det en almisse, du vil have?"

Den gamle kvinde svarede ikke.

Jeg bøjede mig ned til hende; da bemærkede jeg, at begge hendes øjne dækkedes af en hvidlig, halvt gennemsigtig hinde, som fuglene ofte har det for at beskytte øjet mod for skarpt et lys; men hos den gamle her var hinden ubevægelig, den åbnede sig ikke over øjestenen, og jeg sluttede deraf, at hun var blind.

"Vil du have noget?" gentog jeg. "Hvorfor følger du efter mig?" Men den gamle svarede ikke og bøjede sig kun endnu dybere forover.

Jeg vendte mig om og gik videre, da hørte jeg atter de samme lette, regelmæssige, snigende skridt.

"Der er hun igen – hvad vil hun mig dog?" tænkte jeg; men jeg tilføjede straks efter: "Formodentlig er den blinde stakkel faret vild, og nu går hun efter lyden, følger mine skridt for at nå en beboet egn – – – Ja, sådan er det naturligvis."

Dog, jeg gribes af en besynderlig uro – jeg får en fornemmelse af, at denne gamle kvinde ikke følger mig, men at jeg går i den retning, hun vil – at hun driver mig fremad, snart til højre og snart til venstre, og at jeg uvilkårlig adlyder.

Imidlertid fortsætter jeg min gang. Da ser jeg i samme retning, som min vej går, noget sort. Det udvider sig, det bliver til et svælg. – "En grav!" farer det pludselig igennem mig. "Nå, derhen driver hun mig altså!"

Jeg gør hurtigt omkring. Den gamle står igen foran mig, men nu er hun seende. Hun stirrer på mig med sine store, onde, uheldvarslende rovfugleøjne. Jeg kommer hendes ansigt nærmere – så er den matte hinde der igen, og med den de stumpe, blinde ansigtstræk.

"Å," tænker jeg, "denne gamle kvinde er min skæbne – skæbnen, som mennesket ikke kan undgå. – Ikke undgå, ikke undgå, hvilket vanvid! Man må forsøge!" Og jeg springer til siden i en anden retning.

Jeg iler afsted, men de lette skridt lyder bagved mig – ganske, ganske nær og foran mig ligger atter den sorte grav. Da vender jeg mig til en anden side – igen den samme raslen bagved mig og den samme sorte plet foran mig. Hvordan jeg end vender og drejer mig – lig en forfulgt hare – er det det samme, bestandig det samme.

"Stop, nu skal jeg narre hende!" tænker jeg; "jeg bliver her!" og så sætter jeg mig pludselig ned på jorden.

Den gamle står bagved mig i to skridts afstand; jeg kan ikke høre hende, men jeg føler, at hun er der! Og pludselig ser jeg, at den mørke plet, jeg øjnede i det fjerne, kommer flydende, krybende hen imod mig.

Min Gud! – jeg ser mig om, den gamle kvinde [Note 1)] stirrer på mig med den tandløse mund fortrukket til et smil …

"Du undgår mig ikke!"

Februar 1878

Hunden

Vi er to i stuen, min hund og jeg … udenfor raser en frygtelig storm.

Hunden sidder foran mig og ser mig lige ind i øjnene. Også jeg ser ind i *dens* øjne.

Det er, som om den ville sige mig noget. Den er stum, har ingen ord, – intet begreb om sig selv – men jeg forstår den.

Jeg forstår, at i den som i mig lever den samme følelse, at mellem os er ingen forskel. Vi er ens; i enhver af os brænder og lyser den samme sitrende flamme.

Døden nærmer sig – et eneste slag af dens kolde, mægtige vinger, og alt er forbi!

Hvem skelner så, hvilken særskilt ild, der har glødet i hver af os to?

Nej, – det er ikke menneske og dyr, der her gensidigt har betragtet hinanden, det var to par øjne af samme art, der var

rettede på hinanden. Og i hvert af disse øjepar – i dyret som i mennesket – bøjer det samme liv sig ængsteligt mod det andet.

Februar 1878

En modstander

Jeg havde en kammerat; han var min modstander, ikke i studier, tjeneste eller kærlighed; men vore anskuelser stemte slet ikke overens, og hver gang vi mødtes, udbrød der strid mellem os, der aldrig ville høre op.

Vi stredes om alt; om kunst, religion og videnskab, om livet på jorden og livet efter døden, hyppigst om det sidste.

Han var entusiast og troende. En gang sagde han til mig: "Du ler ad alt; men hvis jeg dør før du, så vil jeg hinsides fra vise mig for dig ... så skal vi engang se, om du også ler."

Og rigtigt – han døde, endnu ung, før jeg. – Der gik lang tid – og jeg glemte hans løfte, hans trussel.

En nat lå jeg i sengen og kunne eller ville ikke falde i søvn.

I værelset var det hverken lyst eller mørkt; jeg stirrede ud i en grå dæmring.

Pludselig forekom det mig, som om min modstander stod mellem de to vinduer og sagte, bedrøvet nikkede med hovedet.

Jeg blev ikke forskrækket, undrede mig ikke engang, men rejste mig halvt op, støttede mig på min arm og så ufravendt på det uventede syn.

Han blev ved at nikke.

"Hvorledes?" sagde jeg endelig, "triumferer du, eller beklager du mig? Hvad skal det forestille – en advarsel eller en bebrejdelse? Eller vil du give mig at forstå, at du havde uret, at vi *begge* havde uret? Hvad føler du? Helvedes kvaler – Paradisets fryd? Tal dog … kun et eneste ord!"

Men min modstander gav ingen lyd fra sig – han nikkede kun stadig sorgfuldt resigneret.

Jeg lo højt – og han forsvandt.

Februar 1878

Tiggeren

Jeg gik på gaden, da standsedes jeg af en tigger, en skrøbelig olding. Betændte, rindende øjne, blå læber, grove laser, modbydelige sår – ak Gud, hvor rædselsfuldt havde armoden ikke vansiret denne ulykkelige skabning.

Han strakte sin røde, svulne, snavsede hånd ud imod mig, han stønnede og klynkede om hjælp.

Jeg søgte i alle mine lommer, men fandt hverken pengepung, ur eller lommetørklæde – jeg havde slet ingen ting taget med.

Tiggeren ventede, hans udstrakte hånd skælvede svagt. Forlegen og forvirret greb jeg denne smudsige hånd og trykkede den. – "Undskyld mig, broder, men jeg har intet hos mig."

Tiggeren rettede sine betændte øjne imod mig; hans blå læber skælvede, og han trykkede mine fingre til gengæld, der nu også var blevet kolde.

"Gør ikke noget, broder," stammede han, "du skal have tak for det med – det var også en gave."

Og jeg indså, at også jeg havde modtaget en gave af min broder.

Februar 1878

Hører du dårernes dom – – –

Puschkin

"Hører du dårernes dom – – –" Altid talte du sandhed, du vor herlige sanger, således også der. "Dårernes dom og mængdens latter," hvem har ikke hørt både denne og hin?

Begge dele kan og skal man tåle, og hvem kraften dertil blev givet, han kan endog foragte det; men der gives slag, der rammer langt dybere.

En mand gjorde alt, hvad der stod i hans magt, han arbejdede redeligt, af alle kræfter, med hele sin kærlighed; og dog vendte "ærlige sjæle" sig bort fra ham med afsky, og "ærlige folk" rødmer af uvilje, når bare hans navn nævnes.

"Se at komme bort – væk med dig!" råber "ærlige" unge stemmer efter ham; "vi trænger hverken til dig eller dit arbejde; du besudler vor bolig, du kender os ikke og forstår os ikke – du er vor fjende!"

Hvad skal en sådan mand gøre? – Han skal vedblive at arbejde videre og ikke forsøge på at retfærdiggøre sig, ikke vente nogen retfærdig dom.

En gang forbandede agerdyrkerne den rejsende, der bragte dem kartofler som erstatning for brødet, de fattiges daglige føde. De slog den kostbare gave ud af hænderne, som raktes ud imod dem, kastede den i snavset og trådte den under fode – nu lever de af den og kender ikke en gang deres velgørers navn.

Dog hvad gør det, hvad har vel et navn at betyde? Skønt navnløs, har han reddet dem fra hungersdøden! – Lad os blot sørge for, at det, vi yder, er virkelig nyttig føde.

En uretfærdig bebrejdelse af deres mund, som vi elsker, er bitter og tung at bære, men også det må vi finde os i.

"Slå mig, men hør på mig," sagde atheneren til spartaneren. – "Slå mig, men bliv karsk og mæt," må vi sige.

Februar 1878

Et selvtilfreds menneske

Ned ad hovedstadens gader vandrer en ung mand. Hans hele optræden er sorgløs, munter, selvbevidst; hans øjne lyser, hans læber smiler, det unge ansigt rødmer let – han er lutter selvtillid og glæde.

Hvad er der vel hændt ham? Har han arvet? Har han fået en højere rang? Venter hans elskede ham måske, eller er det blot en god frokost, der har fremkaldt hos ham en følelse af velbehag, af mættet kraft? – Eller skulle den polske kong Stanislaus' smukke, ottekantede kors [Note 2)] være blevet hængt om hans hals?

Nej, ingen af delene. Han har kun udtænkt og samvittighedsfuldt udbredt en bagvaskelse om en af sine bekendte; denne bagvaskelse har han nu hørt af en tredjes mund, og – har selv troet på den. Og hvor er denne unge, lovende, elskværdige mand nu tilfreds og velvillig stemt!

Februar 1878

En leveregel

"Når De rigtig vil ærgre og skade en modstander," sagde en gang en gammel intrigant til mig, "så bebrejd ham den fejl eller den last, som De selv lider af – spil den indignerede og gør ham de skarpeste bebrejdelser.

For det første bibringer De derved andre den overbevisning, at De ikke selv har den samme last; for det andet kan Deres indignation godt være oprigtig, når De benytter Dem af de bebrejdelser, Deres egen samvittighed gør Dem.

Er De for eksempel renegat, så forehold Deres modstander hans mangel på troskab mod sin overbevisning. Har De selv en lakajsjæl, så dadl ham for hans lakajnatur, bebrejd ham, at han er en lakaj af civilisationen, af Europa, af socialismen."

"Man kunne endogså sige, at han var en lakaj af princippet ikke at være lakaj!" bemærkede jeg.

"Også det," indrømmede intriganten.

Februar 1878

Verdens undergang

En drøm.

Jeg drømte, jeg befandt mig i en ubekendt krog af Rusland i et bondehus. Stuen er stor og lav, den har tre vinduer; væggene er hvidmalede – ingen møbler. Foran huset en nøgen slette, der taber sig i det vide fjerne; derover, som et loft, en grå, monoton himmel.

Jeg er ikke alene – henved ti mennesker er samlede i stuen, lutter simple, tarveligt klædte folk. De går tavse, næsten snigende frem og tilbage, de viger til side for hinanden, men ser stadig på hinanden med bekymrede blikke.

Ingen af dem ved, hvorledes han er kommet hid, og hvad de andre er for folk. Uro og nedslagenhed viser sig på alles ansigter; den ene efter den anden træder hen til vinduet og ser sig spejdende omkring, som om de ventede noget derudefra.

Rastløst vandrer de så igen frem og tilbage. En lille dreng, der også er iblandt dem, klynker fra tid til anden med spinkel, ensformig stemme: "Fader, jeg er så bange!" Denne jamren gør mig fuldstændig syg – jeg begynder også at blive bange … men hvorfor? Jeg ved det ikke. Jeg føler kun, at en stor, stor ulykke bestandig rykker nærmere.

Drengen klynker atter og atter. Ak, gid man dog kunne komme bort herfra! Denne hede! Denne mathed! Denne trykken! … Dog flugt er umulig.

Himlen er som et ligklæde, ingen luftning bevæger sig … Mon også luften er død?

Pludselig løber drengen hen til vinduet og råber med ynkelig stemme: "Se, se! Jorden er sunket!"

Hvad? ... Sunket? ... Ja, i sandhed, før var der en slette foran huset – nu står det på toppen af et uhyre bjerg! Horisonten er faldet dybt ned, sunket og tæt ved huset gaber en sort, stejl, sønderreven kløft.

Vi trænger os alle til vinduet ... Vore hjerter stivner af skræk. "Der er det! ... Dér!" hvisker min nabo.

Nu begynder pludselig noget at bevæge sig langs det hele, vide, ubegrænsede rum; det er, som om små runde høje hævede sig i vejret og atter sank ned.

"Havet!" tænkte vi alle på samme tid. "Det vil sluge os alle!" – Men hvor er det dog muligt? Hvor kan det stige i vejret, så mægtigt, helt op til denne stejle bjergtop?

Imidlertid stiger det højere, stadig højere ... Nu er det allerede ikke mere enkelte små høje, der bevæger sig op og ned i det fjerne ... En eneste kompakt, uhyre bølge omgiver hele horisontens kreds.

Den jager os kredsende i møde som en isnende hvirvelvind, som en mørk helvedsafgrund. Rundt om begynder alt at bæve – og hist, i det sig nærmende kaos brager og tordner det, – lyder det som et tusindstemmigt, metaltonende brøl ...

Ha! ... hvilken hylen og drønen! – Det er Jorden, der stønner i rædsel.

Dens endeligt, det heles undergang er nær!

Endnu en gang jamrer drengen ... Jeg vil holde mig fast ved mine kammerater, men pludselig bliver vi alle knuste, begravede, druknede, båret bort af den ravnsorte, isnende, drønende bølge.

Mørke ... evigt mørke! –

Næsten åndeløs vågnede jeg op.

Marts 1878

Mascha

Da jeg for mange år siden levede i St. Petersborg, plejede jeg gerne, når jeg lejede en droske eller slæde, at indlede en samtale med kusken. Fortrinsvis holdt jeg af at passiare med de hyrekuske, der kørte om natten – disse fattige bønder fra omegnen, som med deres vaklende, gulmalede slæder og deres elendige krikker håbede at tjene føden til sig selv og obrok'en [Note 3)] til herskabet.

En gang kørte jeg med en sådan hyrekusk. Det var en ung mand på tyve år, stor og statelig – en kraftig karl med blå øjne og røde kinder. Det brune hår krøllede sig under den lappede hue, der var trykket helt ned over øjenbrynene. At den sønderslidte frakke overhovedet kunne blive hængende på de brede skuldre, var et vidunder.

Det kønne, skægløse ansigt syntes mørkt og bedrøvet.

Jeg begyndte en samtale med ham – også hans stemme var sørgmodig.

"Hvorfor er du bedrøvet, broder?" spurgte jeg. "Har du noget at sørge over?"

Han svarede ikke straks, men endelig brød det frem:

"Ja herre, jeg har noget at sørge over – så stor en sorg, at man ikke kan ønske nogen en større. Min kone er død."

"Du holdt altså meget af hende?"

Han vendte sig ikke om, men nikkede blot svagt med hovedet.

"Ja, herre, jeg holdt af hende. Det er nu otte måneder siden, men jeg kan slet ikke forvinde det igen, det bliver ved at nage på mit hjerte – stadig væk. Hvorfor skulle hun også dø? Hun var ung og stærk, så kom koleraen og tog hende på en eneste dag."

"Var hun en god kone for dig?"

"Ak ja, herre," sukkede den ulykkelige, "vi levede så enigt sammen! Hun døde, mens jeg var borte. Da jeg hørte, at hun allerede var begravet, skyndte jeg mig hjem, men jeg nåede først min hytte efter midnat. Jeg gik indenfor og blev stående midt på gulvet og hviskede ganske sagte: "Mascha, Mascha!" men jeg hørte ikke andet end fårekyllingerne. Så gav jeg mig til at græde, og jeg satte mig ned på gulvet og slog med den flade hånd på jorden. "Umættelige gab," sagde jeg, "du har slugt hende, så slug også mig!"

"Ak Mascha, Mascha!" tilføjede han endnu en gang sagte, og uden at give slip på tømmerne tørrede han med vanten en tåre af øjet, rystede den af, trak på skuldrene og talte ikke et ord mere.

Da jeg steg ud, gav jeg ham nogle drikkepenge; han greb med begge hænderne til huen, bøjede sig dybt og travede så sagte videre på snetæppet i de af januartågen indhyllede gader.

April 1878

Dumrianen

Der var en gang en dumrian; han levede længe fornøjet og tilfreds, indtil det endelig kom ham for øre, at han blev anset for et stort fæhoved.

Dette gjorde et dybt indtryk på dumrianen og forvoldte ham megen bekymring, og han overlagde med sig selv, hvorledes dette rygte bedst kunne modarbejdes.

Pludselig lyste der en idé igennem hans fattige forstand, og den bragte han til udførelse uden at tøve.

Da han en gang mødte en af sine bekendte på gaden, som roste en berømt maler, udbrød han:

"Men ved De da ikke, at hans billeder for længe siden er kastet på pulterkammeret? Det burde De virkelig vide? Gud bevares, hvor De er langt tilbage!"

Vennen forskrækkedes og sluttede sig straks til dumrianens mening.

"Jeg har læst en ganske mageløs bog i dag," sagde en anden af hans bekendte.

"Ih Gud forbarme sig, skammer De Dem dog ikke?" sagde dumrianen; "den bog duer ikke det allerringeste, det er der da kun én mening om. Og det ved De ikke? Så er De såmænd også langt tilbage!"

Også denne bekendt blev forskrækket og sluttede sig til dumrianens mening.

"Min ven N. N. er dog et prægtigt menneske – et sjældent ædelt menneske!" sagde en gang en tredje til ham.

"Men Gud bevares, det er jo almindelig bekendt, at han er en stor slyngel," indvendte dumrianen. "Han har plyndret hele sin

familie – det ved jo alverden! Du store Gud, hvor er De dog langt tilbage!"

Den tredje bekendt blev også forskrækket og tiltrådte ligeledes dumrianens mening.

Hvem eller hvad man end roste i hans nærværelse, så havde han altid det samme svar parat, og så plejede han gerne at tilføje: "De tror altså endnu på autoriteter?"

"Han er frygtelig skarp og ondskabsfuld," blev der nu sagt om ham af hans bekendte, "men hoved har han!"

"Ja, og tunge også!" tilføjede andre. "Et sandt talent!"

Enden på det blev, at udgiveren af en avis overdrog redaktionen af bladets kritiske del til dumrianen, og dumrianen kritiserede alt og alle på sin bekendte maner og med sine sædvanlige udbrud.

Nu er han, den tidligere fjende af enhver autoritet, selv en autoritet, og ungdommen viser ham ærefrygt og skælver for ham. Hvor kan de også andet, disse arme ynglinge? Rigtignok er det at vise ærefrygt et overvundet standpunkt, men ve dig, hvis du her ville gøre dette gældende – så blev du uden nåde og barmhjertighed regnet til de reaktionære.

Ja, dumrianerne fører et misundelsesværdigt liv – mellem kujoner.

April 1878

En østerlandsk legende

Hvem i Bagdad kender ikke den store Djaffar, universets sol?

En gang for mange år siden, da Djaffar endnu var en yngling, spadserede han i omegnen af Bagdad. Pludselig nåede et hæst skrig hans øre – der var nogen, der råbte om hjælp.

Imellem sine kammerater var Djaffar bekendt for stor forstand og vis overvejelse, men han havde også et medlidende hjerte og kunne stole på sin styrke.

Han ilede afsted i den retning, hvorfra nødråbet kom, og fik da øje på en svag olding, der blev trængt op ad stadens mur af to røvere, der ville plyndre ham.

Djaffar drog sin sabel og angreb de to misdædere; den ene dræbte han, den anden jog han på flugt.

Da kastede den befriede olding sig ned for sin redningsmands fødder, kyssede sømmen af hans gevandt og udbrød: "Tapre yngling, din ædelmodighed skal blive belønnet. Tilsyneladende er jeg en elendig tigger, men i virkeligheden er jeg det ikke. Jeg er intet almindeligt menneske. Kom på torvet i morgen, når dagen gryr, – der venter jeg dig ved springvandet – så skal du overbevises om sandheden af mine ord."

Og Djaffar overlagde med sig selv: "Den mand ser virkelig ikke ud til at være andet end en tigger, men hvem ved! Hvorfor skulle jeg ikke forsøge det?" – Så svarede han og sagde: "Godt, min fader, jeg skal komme."

Oldingen så på ham og fjernede sig.

Den næste dag ved morgengry begav Djaffar sig til torvet. Oldingen stod allerede lænet mod springvandets marmorskål og ventede ham.

Stiltiende tog han Djaffar ved hånden og førte ham hen til en lille have, der var indhegnet af en høj mur. På en grøn plæne i midten af denne have stod der et ganske ejendommeligt træ.

Det så ud som en cypres, men dets blade var azurblå. Tre frugter, tre æbler, hang på tynde, opretstående grene.

Det ene var af middelstørrelse, langagtigt og mælkehvidt; det andet var stort, rundt og lyserødt; det tredje lille, indskrumpet og gulligt.

Det susede sagte i træet, skønt ikke en luftning rørte sig, og en klagende, glasagtig lyd udstrømmede derfra – det syntes at føle Djaffars nærhed.

"Yngling," sagde oldingen, "pluk en af disse frugter, men vid først dette: Plukker du den hvide og spiser den, da bliver du klogere end alle andre mennesker; plukker du den røde og spiser den, da bliver du så rig som jøden Rothschild; men plukker du den gule og spiser den, da vil du vinde alle gamle damers gunst. – Bestem dig nu og tøv ikke for længe, for inden en time visner frugterne, og træet synker dybt ned i jorden."

Djaffar bøjede sit hoved og overvejede.

"Hvad skal jeg bestemme mig til?" spurgte han og talte halvhøjt med sig selv. "Bliver jeg for klog, så forbitrer jeg mig måske livet; bliver jeg rigere end alle andre, så misunder man mig – altså spiser jeg helst det lille indskrumpede æble."

Det gjorde han da, og oldingen lo med sin tandløse mund og sagde: "O viseste af alle ynglinge, du har valgt det rette! Hvad skulle du med det hvide æble – du er jo allerede nu klogere end selve Salomon. Det røde æble behøver du heller ikke, for du vil blive rig uden det, og ingen vil misunde dig derfor."

"Ærværdige olding, sig mig nu blot, hvor vor nådige kalifs høje moder bor," bad den af glæde skælvende Djaffar.

Oldingen bøjede sig til jorden og viste ynglingen vej ...

Hvem i Bagdad kender ikke universets sol, den store, berømte Djaffar.

April 1878

De to vers

Der var en gang en stad, hvis indbyggere så lidenskabeligt beundrede poesi, at de, når der hengik nogle uger, som ikke bragte nye og herlige digte, betragtede en sådan poetisk ufrugtbarhed som en social ulykke.

De iførte sig da deres dårligste klæder, bestrøede deres hoved med aske og forsamlede sig på de offentlige pladser for at klage og udgyde tårer og for at knurre mod musen, der havde forladt dem.

På en sådan ulykkesdag viste en gang en ung digter, Junius, sig på den af det sørgende folk tæt fyldte plads.

Hurtigt besteg han tribunen og gav tegn til, at han ville fremsige et digt.

Liktorerne vinkede med deres stave og råbte med drønende stemmer: "Stilhed! Giver agt!" og den forventningsfulde mængde forstummede.

"Apollos venner!"

begyndte Junius med høj, noget usikker røst:

"Apollos venner! Nu natten flyer,
Vend Eders blik fra dens kolde skygger
Til ham, som højt på de gyldne skyer
En bro til livet og glæden bygger!"

Junius tav, og svaret var – hujen, piben og latter fra alle kanter.

Mængdens ansigter glødede af indignation, øjnene lynede af harme, hænderne løftedes i vejret og knyttedes truende.

"Vil han håne os?" brølede de rasende stemmer. "Riv ham ned af tribunen, den åndløse rimsmed! Ned med den dåre! Kast rådne æbler og stinkende æg på den nar! Sten, – hid med sten!"

Junius styrtede ned af tribunen, men han havde ikke nået sin bolig, før han hørte stormende bifald og begejstrede tilråb.

Pint af tvivl vendte han tilbage til pladsen og gjorde sig umage for at blande sig så ubemærket som muligt i folkemængden, for "farligt er det at vække den slumrende løve". Og hvad så han?

Hævet op over mængdens skuldre på et fladt guldskjold, iført purpurkåben og bekranset med laurbær stod hans rival, den unge digter Julius! Og folket råbte: "Hil, hil den udødelige Julius! Han har trøstet os i vor kummer og store nød, han har bevæget os ved sin skønne digtning, der er sødere end honning, mere velklingende end cymbelklang, mere vellugtende end rosenduft og renere end selve himlens blå! – Hæv ham op i triumf, indhyl hans beåndede hoved i milde virakskyer, vift ham med palmegrene, strø al Arabiens kostbare vellugt for hans fod! Han være priset, han, den guddommelige digter!"

Junius nærmede sig en af de begejstrede og sagde:

"O, dyrebare medborger, sig mig ordlyden af den digtning, hvormed Julius har lyksaliggjort Eder – jeg var desværre ikke selv tilstede, da han foredrog den. Vis mig den tjeneste at gentage hans ord, dersom du kan erindre dem."

"Skulle jeg kunne glemme sådanne vers!" udbrød den tiltalte, "hvem antager du mig egentlig for? – Hør og fryd dig, jubl med os – versene lyder således:

Phøbus forgylder i øst hver sky,
Og natten svinder. Apollos venner!
Glem sorgen, syng til hans pris på ny
Til tak for dagen, han Eder sender.

– Hvad siger du til det?"

"Jamen Gud," udbrød Junius, "det er jo mine vers! Julius må have været mellem mængden, da jeg fremsagde dem, og så har han gentaget dem med nogle ubetydelige forandringer, som ikke en gang er forbedringer!"

"Å, nu kender jeg dig, du er Junius," svarede den anden med rynket pande. "Enten er du misundelig, eller du er en dåre. Tænk dig dog om, usalige – hvor ophøjet siger ikke Julius: 'Phøbus forgylder i øst hver sky!' og hør så dit vås ved siden af: 'Apollos venner! Nu natten flyer!'"

"Ja, er det ikke ganske det samme," begyndte Junius.

"Et ord endnu," afbrød borgeren ham, "og jeg kalder folket sammen – det vil rive dig i stykker!"

Junius tav viselig; men en gammel gråskæg, der havde hørt på denne samtale, trådte hen til den ulykkelige digter, lagde sin hånd på hans skulder og sagde:

"Unge mand, du udtalte det, du selv havde frembragt, i utide; Julius har kun gentaget en andens ord og tanker, men han traf

det rette tidspunkt – derfor havde han held med sig. Din egen bevidsthed må være din trøst."

Og så godt det lod sig gøre – ikke synderlig godt for resten – måtte bevidstheden trøste den forurettede Junius midt i al denne jubel, med hvilken man hilste hans rival.

Ophøjet og majestætisk som en konge, der skrider til kroning, bevægede Julius sig frem i den alt besejrende sols lysende guldstøv – prangende i purpur, beskygget af laurbær, ombølget af duftende virak. Palmegrene bøjedes ærbødigt, når han nærmede sig, og den ærefrygt, der fyldte hans begejstrede medborgeres hjerter, kendte ingen grænser.

April 1878

Spurven

Jeg var vendt hjem fra jagten og gik gennem alleen i min have; min hund løb foran.

Pludselig sagtnede den sin gang og listede sig forsigtigt fremad, som om den sporede vildt.

Jeg så ned ad alleen og fik øje på en spurveunge med gult næb og dunet hoved. Den var faldet ned af reden (vinden ruskede stærkt i alleens birketræer) og sad ubevægelig og hjælpeløs på jorden med de knapt fremspirede vinger spredte ud fra hinanden.

Ganske sagte nærmede hunden sig, da pludselig en gammel hanspurv rev sig løs fra en gren, lod sig falde som en sten lige ned foran hundens snude og et par gange med rejste fjer og

fortvivlet klagende skrig kastede sig frem mod det tænderskærende gab.

Den var fløjet ned for at beskytte sin unge med fare for at give sig selv til pris; hele dens lille krop sitrede, dens stemme var hæs – man kunne se, at den var i dødsangst, at den ofrede sig. Min hund måtte forekomme den som et kæmpemæssigt uhyre, og dog kunne den ikke blive på sin høje, trygge gren – en magt, der var stærkere end dens vilje, drog den til jorden.

Trésor blev stående og veg så tilbage – det var næsten, som om den respekterede denne magt. Jeg skyndte mig da at kalde på den rådvilde hund og fjernede mig andægtigt. – Ja, le ikke – jeg følte ærefrygt for denne lille heroiske fugl, for denne faderkærlighedens stærke drift.

"Kærligheden," tænkte jeg, "er dog mægtigere end død og dødsangst – kærligheden alene opholder og besjæler alt."

April 1878

Hjerneskallen

En pragtfuld, glimrende oplyst sal, en mængde herrer og damer.

Alle er animerede og i livlig samtale. Den larmende underholdning drejer sig om en bekendt sangerinde. Man kalder hende guddommelig, udødelig … Hvor henrivende var ikke hendes sidste trille i går!

Pludselig, som ved et vink af en tryllestav, brast hudens hylster fra hvert ansigt og hoved, og i et nu kom hjerneskallens

dødningefarve, de udækkede blyfarvede kindben og kæbeben til syne.

Med gru betragtede jeg disse knoglers bevægelser; jeg så, hvor de hvælvede benkugler vendte og drejede sig i glansen fra lamper og lys, så, hvorledes mindre kugler – de sjælløse øjne – bevægede sig inden i de større.

Jeg vovede ikke at røre ved mit eget ansigt, ikke at se mig i spejlet.

Men hjerneskallerne bevægede sig ganske som før; den samme larm frembragtes af de røde kødlapper bag de for læber blottede tænder; disse flinke tunger sladrede endnu bestandig om den uefterlignelige, udødelige – ja *udødelige* – sangerindes sidste trille!

April 1878

Daglejeren og manden med de hvide hænder

En samtale.

Daglejeren.

Hvorfor trænger du dig på – hvad vil du hér? Du hører ikke til blandt os; gå din vej!

Manden med de hvide hænder.

Jo jeg hører til blandt jer, broder.

Daglejeren.

Du? Er du en af vore? Så det bilder du dig ind? Se en gang på mine hænder – kan du se, hvor smudsige de er? De stinker af gødning og tjære. Men dine er hvide, og hvad lugter de af?

Manden med de hvide hænder.

Ja lugt en gang!

Daglejeren.

Hvad Fanden er det? Jeg synes, de lugter af jern!

Manden med de hvide hænder.

Ganske rigtigt – i seks lange år har de været i lænker.

Daglejeren.

Hvorfor?

Manden med de hvide hænder.

Fordi jeg arbejdede for jeres vel; fordi jeg ville befri jer simple, uvidende mennesker, fordi jeg rejste mig og gjorde oprør mod jeres undertrykkere – derfor blev jeg kastet i fængsel!

Daglejeren.

Ja, hvem havde også bedt dig om at gøre oprør?

To år senere

En anden daglejer til den første.

Hør en gang, Peter, kan du huske forrige sommer var her én med hvide hænder – han talte med dig.

Første daglejer.

Ja, – hvad er der med ham?

Anden daglejer.

Tænk dig, han skal hænges i dag – sådan lyder ordren.

Første daglejer.

Så har han vel stadigvæk gjort oprør?

Anden daglejer.

Ja, stadigvæk.

Første daglejer.

– Hør, ved du hvad, broder Dmitry, tror du ikke man kunne få fat på et stykke af den strikke, han skal hænges i? Man siger, at der skal vederfares det hus en stor lykke, hvori der findes en sådan strikke.

Anden daglejer.

Det har du ret i, broder Peter, det må man forsøge.

April 1878

Rosen

Det var de sidste dage i august, efteråret var begyndt.

Solen var i færd med at gå ned; en uventet, hurtigt forbidragende plaskregn uden lyn og torden var nylig styrtet ned over den vidstrakte slette. Haven udenfor huset glødede i aftenrøden og dampede af regnens fugtighed.

Hun sad i gæsteværelset ved bordet og så tankefuld og stirrende ud i haven gennem den halvåbne dør. Jeg vidste, hvad der foregik i hendes sjæl, jeg vidste, at hun i dette øjeblik, efter en kort men kvalfuld kamp, gav efter for en følelse, som hun ikke længer kunne tvinge.

Pludselig rejste hun sig, gik hurtigt ud i haven og forsvandt.

Der gik en time – der gik to, og hun kom ikke igen. Da rejste jeg mig op, trådte udenfor og gik ned ad den allé, gennem hvilken hun var forsvundet.

Alting var mørkt omkring mig – natten var brudt frem – men på gangens fugtige jord lyste der mig, trods mørket, en rund, rød genstand i møde.

Jeg bukkede mig ned – det var en ung, knapt udfoldet rose; to timer tidligere havde jeg set denne rose på hendes bryst.

Forsigtigt tog jeg den i snavset faldne blomst og lagde den i gæsteværelset på bordet, foran hendes stol.

Endelig kom hun tilbage, gik gennem værelset med lette skridt og satte sig atter ved bordet. Hendes ansigt var blegere nu, men mere levende; de halvt tilslørede øjne, der var blevet mindre, så sig hastigt rundt, halvt ængstelig, halvt lykkelig.

Da bemærkede hun rosen. Hun greb den og betragtede de krøllede, tilsmudsede blade – og i hendes øjne lyste der tårer.

"Hvorfor græder De?" spurgte jeg.

"Jeg græder over rosen. – Ser De ikke, hvad der er blevet af den?"

Da fik jeg den idé, at ville gøre en dybsindig bemærkning.

"Deres tårer vil rense den," sagde jeg med en egen betoning.

"Nej, tårer renser ikke – de brænder," svarede hun, og hun vendte sig bort og kastede blomsten i kaminens hendøende flamme. – "Men ild brænder mere end tårer!" tilføjede hun ikke uden overmod, og hendes skønne, af tårer endnu fugtige øjne, smilede udfordrende og lykkelig.

Jeg vidste, at også hun havde brændt sig på flammen.

April 1878

Til minde om I. P. W-skaja

På fugtigt, muggent og smudsigt strå, skærmet af et gammelt skur, der i al hast var blevet forvandlet til et feltlazaret i den lille bulgariske landsby, lå hun døende i tyfus to lange uger.

Hun var bevidstløs, og ingen af lægerne brød sig om hende; de syge soldater, som hun havde plejet, så længe hun kunne holde sig oppe, rejste sig skiftevis fra deres forpestede leje, for at føre et skår med vand til hendes tørre læber.

Hun var ung og smuk. De højere kredse kendte hende, endog de øverste i staten var blevet opmærksomme på hende. Damerne misundte hende, herrerne gjorde kur til hende, nogle enkelte elskede hende hemmeligt og inderligt. Kort sagt, livet smilede til hende – men der gives smil, som er værre end tårer.

Hvilket mildt og kærligt hjerte og dertil en sjælden kraft og offerberedvillighed –! Hun kendte ingen anden lykke end den at hjælpe de betrængte – skulle aldrig lære nogen anden at kende. Enhver anden lykke gik hende forbi, og hun havde for længe siden forsonet sig med den tanke. Hendes hele væsen fyldtes af en glødende, uudslukkelig tro, hendes væren var fuldt ud viet til at tjene lidende medmennesker.

Hvilke uforgængelige skatte, der lå begravede i hendes sjæls dyb, det vidste ingen – og nu får ingen det at vide. – Hvad skulle det også nytte, – offeret er jo bragt, kaldet er opfyldt.

Men der er noget sørgeligt i den tanke, at ikke et takkens ord skulle blive hendes støv til del, skønt hun i sin beskedenhed flyede enhver tak. Gid hendes elskelige skygge ikke må føle sig krænket ved de sene blomster, jeg vover at lægge på hendes grav!

September 1878

Det sidste møde

Vi var en gang nære, fortrolige venner – da indtraf et tvistens øjeblik, og vi skiltes som fjender.

År forløb, så kom jeg en gang til den by, hvor han boede, og jeg hørte, at han var dødssyg, og at han ønskede at se mig.

Jeg gik til ham, trådte ind i hans stue, og mit blik mødte hans – min Gud, hvor havde sygdommen forvandlet ham, det var knapt, at jeg kendte ham igen!

Gul og indskrumpen, uden et hår på hovedet og med et smalt, gråt skæg, således sad han der, ikke iført andet end den med forsæt ituskårne skjorte – han kunne ikke tåle det ringeste tryk af noget som helst klædningsstykke.

Hastigt rakte han mig sin uhyggeligt kødløse hånd og hviskede med anstrengelse nogle uforståelige ord – var det en velkomsthilsen eller var det en bebrejdelse? Jeg ved det ikke. Det indfaldne bryst åndede uroligt, og fra de betændte øjne, med de formindskede pupiller randt enkelte, resignerede tårer.

Mit hjerte blødte. Jeg satte mig på en stol ved hans side, og mens jeg uvilkårligt sænkede mit blik for dette skrækbillede, denne vanskabning, rakte også jeg min hånd ud imod ham.

Men da syntes jeg, at det ikke var hans hånd, der greb min.

Det forekom mig, at en høj, stille kvindeskikkelse sad imellem os; et langt, hvidt gevandt indhyllede hende fra top til tå, hendes dybe, blege øjne stirrede ud i det tomme rum, hendes strenge, farveløse læber var stumme.

Denne kvinde forenede vore hænder, hun forsonede os for evigt. Ja, døden forsonede os.

April 1878

Et besøg

Jeg sad ved det åbne vindue ganske tidligt om morgenen den første maj.

Endnu var ingen morgenrøde at se, kun en hvid stribe langt ude i østen. Den varme, dunkle nat gik over i kølig

morgenstund. Ingen tåge hævede sig, ingen luftning rørte sig – alt var farveløst og lydløst, men man følte at naturens opvågnen var nær, og der duftede stærkt af dug.

Pludselig kom en stor fugl med sagte brusen flyvende ind i stuen gennem det åbne vindue.

Jeg fo'r sammen og så opmærksomt op efter den.

Det var slet ingen fugl, men et lille bevinget, kvindeligt væsen i et tætsluttende, langt, forneden folderigt gevandt. Hun var perlegrå, og kun den indre side af hendes vinger spillede i det sarteste rødt som en nysudfoldet rose. En krans af liljekonvaller samlede hendes lokker, og to påfuglefjer gyngede lig sommerfuglens følehorn om den smukt hvælvede lille pande.

Hun svævede et par gange frem og tilbage; det lille miniaturansigt smilede og ligeledes de store, sorte, klare øjne, der spillede som diamanter under hendes overgivne, kapriciøse flagren.

I hånden holdt hun en steppeblomst på en lang stilk – "Zarens Scepter" kalder man den i Rusland, og den ligner virkelig et scepter. Med den berørte hun i flugten mit hoved.

Jeg ville gribe hende – da var hun allerede ude af vinduet og forsvundet. I syrenbuskenes tykning modtog turtelduen hende med sin første kurren, og dér, hvor hun forsvandt, begyndte den mælkehvide himmel at rødme svagt.

Jeg genkendte dig, fantasiens gudinde – endnu en gang besøgte du mig i din godhed, og så fløj du bort til yngre digtere.

O poesi, o ungdom, o jomfruelig skønhed, kun et eneste øjeblik strålede du for mig i den begyndende vårs tidligste morgenstund!

Maj 1878

Necessitas – Vis – Libertas

Et basrelief.

En høj, knoglet gammel kvinde med et forstenet ansigt og stumpt ubevægeligt blik iler fremad med lange skridt og driver med sine vindtørre arme en anden kvinde afsted foran sig.

Denne anden kvinde er kolossal af vækst, bred og svær, med herkuliske muskler. Hendes ganske lille hoved sidder på en tyrenakke, hun er blind, og også hun driver en mager lille pige fremad foran sig.

Denne lille pige er den eneste af de tre, der har seende øjne; hun sætter sig til modværge, hun vender sig om, hun løfter de små fine hænder, og hendes sjælfulde ansigt udtrykker utålmodighed og bestemthed. Hun vil ikke adlyde, vil ikke derhen, hvor de andre driver hende, men hun må følge med, må fremad.

Necessitas – Vis – Libertas – oversæt det, hvem der har lyst!

Maj 1878

Almissen

I nærheden af en stor by på en bred landevej gik der en gammel, syg mand. Hans gang var vaklende, hans magre fødder snublede og slæbte sig tungt og mat afsted, som om de slet ikke tilhørte ham; hans klæder var pjaltede og hovedet sunket ned på brystet. Han var fuldstændig udmattet.

På en sten ved vejkanten satte han sig ned – han bøjede sig forover og skjulte ansigtet i sine hænder, og gennem de krumme fingre dryppede tårerne ned på vejens tørre, grå støv.

Han tænkte på sin fortid.

En gang var han rask og rig, men han havde ødelagt sin sundhed og skænket sin rigdom til venner og fjender. Nu havde han ikke det tørre brød; alle havde forladt ham, vennerne endog før fjenderne! Skulle han virkelig nedværdige sig til at bede om almisse? – bitterhed fyldte hans hjerte, han skammede sig dybt.

Og hans tårer vedblev at falde og vædede det grå støv.

Pludselig hørte han sit navn nævne. Han løftede hovedet og så en fremmed mand stå foran sig.

Den fremmedes ansigt var roligt og værdigt uden at være strengt, hans øjne strålede ikke, men de var klare, hans blik var gennemtrængende men ikke ondt.

"Du har skænket hele din rigdom bort," sagde han med sin rolige stemme, "fortryder du det gode, du har gjort?"

"Nej, jeg fortryder det ikke," svarede oldingen sukkende, "men nu må jeg dø!"

"Havde der ikke været fattige på Jorden, der havde strakt hånden ud imod dig," vedblev den ubekendte, "så havde du ingen lejlighed haft til at øve veldædighed."

Den gamle svarede ikke, men hensank i grublen.

"Forjag altså din stolthed, fattige mand," vedblev den fremmede, "gå hen og ræk hånden ud, giv andre gode mennesker lejlighed til at bevise, at de virkelig er gode!"

Oldingen bævede og så op – da var den ubekendte forsvundet; men i det fjerne så han en vandringsmand nærme sig.

Han trådte hen til ham og rakte hånden frem – vandringsmanden vendte sig bort med mørke miner og gav ham intet.

Lidt efter kom der en anden; han gav oldingen en lille almisse.

For den gave, han havde modtaget, købte den gamle mand sig brød, og det brød, han således havde tigget, smagte ham sødt; han skammede sig ikke længere, tværtimod – hans sjæl fyldtes af stille glæde.

Maj 1878

Insektet

Jeg drømte, at vi var nogle og tyve, der sad i en stor stue ved åbne vinduer.

Der var både kvinder, børn og oldinge iblandt os. Alle talte i munden på hinanden om et vist, meget bekendt tema; hver enkelt talte livligt og hørte næppe på de andres ord.

Pludselig fløj med raslende vingeslag et stort, omtrent fire tommer langt insekt ind i værelset; det kredsede hid og did og satte sig så på væggen.

Det lignede en flue eller hveps. Kroppen var smudsigbrun, de flade hårde vinger var af samme farve, det havde udspilede, behårede fødder og et stort, kantet hoved som en libelles, og både fødder og hoved var røde – blodfarvede.

Dette mærkværdige insekt drejede uafbrudt hovedet op og ned, til højre og til venstre, og bevægede dertil fødderne. Så rev det sig pludselig løs fra væggen, fløj summende omkring i værelset, satte sig atter og bevægede sig lige så ækelt, modbydeligt som før, uden at flytte sig af stedet.

Hos os alle fremkaldte det væmmelse, frygt, endog rædsel; ingen af os havde nogensinde set noget lignende. Alle råbte: "Jag det ud, det uhyre!" alle jagede efter det med tørklæder, men ingen havde mod til at komme det nær … så snart insektet fløj op, trak de sig uvilkårligt tilbage.

Kun én af os, en endnu ung bleg mand, så med forundring på de andre. Han trak på skulderen, smilede og kunne slet ikke begribe, hvad der var i vejen med os, og hvorfor vi var så ophidsede. Han hverken så insektet eller hørte den uheldvarslende surren af dets vinger.

Pludselig syntes insektet at stirre på ham. Det svang sig i vejret, sænkede sig ned på hans hoved og stak ham i panden. Den unge mand udstødte et svagt skrig – og faldt død om.

Den rædselsfulde flue fløj bort … Da først gættede vi, hvem det var, der havde gæstet os.

Maj 1878

Kålsuppen

En bondes enke havde mistet sin eneste, tyveårige søn, den bedste arbejder i landsbyen.

Godsejerens frue, som havde hørt om den sorg, der havde ramt den stakkels kone, gik på begravelsesdagen hen for at gøre hende et besøg.

Hun traf konen hjemme. Denne stod midt i hytten foran et bord og søbede med langsomme, regelmæssige bevægelser kålsuppe ud af en sodet potte – skyllede den ene skefuld ned efter den anden.

Den gamles ansigt var mørkt og forgræmmet, øjnene røde og tykke, og dog holdt hun sig rank og fattet, som om hun stod i en kirke.

"Min Gud," tænkte fruen, "at man kan spise i sådant et øjeblik! Hvor er de mennesker dog følelsesløse allesammen!"

Og så faldt det hende ind, at hun, da hun for nogle år siden havde mistet en lille datter på ni år, af lutter sorg havde givet afkald på at leje en dejlig villa i nærheden af St. Petersborg, og at hun var blevet i byen hele den sommer.

Men bondekonen vedblev at spise sin kålsuppe.

Da blev godsejerens frue til sidst utålmodig.

"Min Gud dog, Tatjana, jeg undrer mig sandelig!" sagde hun. "Har du da ikke holdt af din søn? Er du virkelig sulten på en dag som denne? Hvor er det dig muligt at spise kålsuppe nu?"

"Min Wassja er død," svarede konen sagte, og de tilbagetrængte tårer flød på ny ned ad de hule kinder, "i levende live har man taget mit hoved – men hvorfor skulle jeg lade kålsuppen fordærve, når den allerede er saltet."

Godsejerens frue trak på skuldrene og gik – hun har jo saltet billigt!

Maj 1878

Lyksalighedens land

O lyksalighedens land, o lysets, ungdommens, nydelsens land, jeg har set dig – i drømme.

Vi befandt os i en smuk, festlig smykket båd; som svanens bryst hvælvede sig det hvide sejl under den lystige vimpel.

Mine rejsefæller var mig fremmede, men at de var lige så unge og glade og lykkelige som jeg, det følte jeg med hele mit væsen.

Ellers agtede jeg knapt på dem; jeg så kun rundt om mig det grænseløse, azurblå hav, der dækkedes af vandfladens krusninger som af tætte, gyldne skæl. Over mit hoved et lignende grænseløst, azurblåt hav, og hen over dette gled den muntre sol smilende, triumferende.

I vor midte hævede der sig nu og da en glad, tonende latter, en gudelatter lig.

Også ord strømmede der over læberne – digte fulde af himmelsk skønhed, begejstring og kraft. Himlen selv syntes at svare på dem med toner, og havet omkring os skælvede som i medfølelse.

Da indtrådte der en salig stilhed.

Vædet af milde bølger skød den pilsnare båd afsted; det var ej vinden, der drev den – vore egne pulserende hjerter førte den

fremad, og besjælet ligesom vi adlød den vor vilje.

Vi traf øer på vor raske fart – trylleøer, der strålede i de kostbareste juvelers farver – som rubiner og smaragder. En berusende duft steg op fra de bugnende kyster.

En af disse øer dryssede en regn af hvide roser og konvaller ned over os; fra andre svang der sig regnbuefarvede fugle med lange vinger. Fuglene kredsede rundt højt oppe over vore hoveder, roserne og konvallerne smeltede i det perlende skum, der gled om bådens glatte sider.

Samtidig med fuglene og blomsterne trængte søde, indsmigrende toner os i møde, der klang tryllende kvindestemmer, og alt omkring os – himmel og hav, det svulmende sejls viften og strømmens plasken om roret – alt talte om kærlighed, om salig, lyksaliggørende kærlighed.

Og hver enkelts elskede var til stede, usynlig og dog nær. Et øjeblik endnu – så stråler hendes øjne for dig, du ser det kendte smil, og hun griber dig ved hånden og fører dig ind i det evige Paradis. – O lyksalighedens land, jeg har set dig – i drømme!

Juni 1878

Hvem er rigest?

Når man i min nærværelse berømmer den rige Rothschild, der af sine uhyre indtægter ofrer tusinder til fattige børns opdragelse, syges helbredelse og gamle folks pleje, da bliver jeg rørt, og også jeg priser ham.

Men idet jeg røres og priser ham, kommer jeg uvilkårligt i tanker om en fattig bondefamilie, der tog et forældreløst barn, en slægtning af dem, til sig i deres elendige, forfaldne hytte.

"Vi tager Käthe til os," sagde konen; "det koster os rigtignok vor sidste hvid – vi får ikke en gang salt til at salte vor suppe med ..."

"Nå, så spiser vi den uden salt," svarede bonden, hendes mand.

Se den bonde når den rige Rothschild ikke!

Juli 1878

Oldingen

Der kom mørke, tunge dage – sygdom for dig selv, ulykker over folk, du holdt af, alderens kulde og mørke. Alt, hvad du har elsket, alt, hvad der er dig dyrebart, er forgået og falder i ruiner. Din vej går ned ad bakke.

Hvad er vel at gøre ved det? Jamre og klage? Det gavner du hverken dig eller andre med.

Træk dig tilbage i dig selv, lev i dine erindringer! –Dér – dybt nede på bunden af din om sig selv koncentrerede sjæl vil dit tidligere liv, som kun du alene har adgang til, spire frem på ny i friskt og duftende evighedsgrønt, med hele vårens liflighed og kraft!

Men vær forsigtig, arme olding, vogt dig for at se fremad!

Juli 1878

Bladkorrespondenten

To venner sidder ved bordet og drikker te. Pludselig opstår der larm på gaden – skældsord, stønnen og hånlatter.

"Der er en, der får prygl!" melder den ene af vennerne, som har rejst sig og ser ud ad vinduet.

"En forbryder – en morder måske?" udbryder den anden. "Men hvem det så er, bør en sådan egenmægtig adfærd ikke tåles. Kom, lad os gå ned og hjælpe ham!"

"Det er ingen morder, der dér får prygl."

"Ingen morder? Nå så en tyv – det er ganske ligegyldigt. Lad os blot redde ham ud af pøbelens hænder!"

"En tyv er det heller ikke."

"Så er det vel en jernbane-entreprenør eller en armé-leverandør eller en russisk mæcen eller måske en advokat, en bladredaktør eller en offentlig velgører? Men det gør ingenting, kom bare, vi hjælper ham alligevel!"

"Nej, det er en bladkorrespondent, der får prygl."

"Å, en bladkorrespondent? – Hør, ved du hvad – skal vi så ikke først drikke vor te?"

Juli 1878

To brødre

Jeg havde en gang et syn. To engle viste sig for mig – to genier.

Jeg kalder dem genier, for begge var nøgne, og på deres skuldre sad der lange, stærke vinger.

Begge var de ynglinge. Den ene velskabt, med sorte, skinnende lokker og brune, fyrige øjne med tætte øjenvipper. Hans blik var indsmigrende, muntert og lystent; hans ansigt var skønt, tiltrækkende og dristigt, næsten frækt. Det sitrede nu og da i de røde, svulmende læber.

Ynglingen smiler som en hersker, skødesløst og selvbevidst; en prægtig blomsterkrans hviler på de skinnende lokker og berører næsten de fløjlsagtige bryn. Et spraglet leopardskind, der sammenholdes med en guldpil, hænger frit ned fra den runde skulder til den hvælvede hofte. Fjerene på hans vinger spiller i det rødlige, og spidserne er grelt røde, som var de dyppede i friskt, purpurfarvet blod. Fra tid til anden overfaldes han af en gysen, der ledsages af en sølvklingende raslen lig en forårsregn.

Den anden er mager og gullig af farve. Hans brystben træder synligt frem for hvert åndedrag. Håret er blondt, tyndt og glat, øjnene store, runde, bleggrå, blikket uroligt og påfaldende klart. Alle trækkene er skarpe, den lille, halvåbne mund forsynet med fiskeagtige tænder. Han har en smal ørnenæse, og hans fremstående hage er dækket med fine dun. De tynde læber har aldrig smilet, aldrig en eneste gang.

Det er et regelmæssigt, frygtindgydende, ufølsomt ansigt. (Heller ikke den smukkes ansigt, hvor indtagende det end er, udtrykker nogen som helst medfølelse.) På hans hoved hænger der sparsomme, tomme, knækkede aks, omvundne med visne

græsstrå. Et groft, gråt gevandt dækker hans lænder; hans vinger med de matte, dunkelblå farver bevæger sig langsomt og truende.

De to ynglinge synes at være uadskillelige kammerater.

De støtter sig til hinanden; den enes bløde hånd hviler som en svulmende drue på den andens magre skulder, og dennes hånd med de lange fingre ligger som en slange på den førstes kvindeligt formede bryst.

Og jeg hørte en stemme:

"Elskov og hunger – to kødelige brødre, de to grundpiller for alt, hvad der lever – står for dig!

Alt levende rører sig for at ernære sig og ernærer sig for at avle liv.

Elskov og hunger – deres mål er det samme: Livets, sit eget og andres, opholdelse."

August 1878

Egoisten

Han havde alle betingelser for at blive en svøbe for sin familie.

Rask og rig var han fra fødslen af, rask og rig vedblev han at være hele sit lange liv. Han gjorde sig aldrig skyldig i nogen forseelse, begik intet fejltrin, gav aldrig et løfte, som han ikke kunne eller ville holde, og forfejlede aldrig et mål.

Hans ærlighed var uomtvistelig, og i stolt bevidsthed om denne ærlighed dadlede han alle – slægtninge, venner og bekendte.

Denne ærlighed var ham en kapital, der bar ågerrenter; den gav ham ret til at være ubarmhjertig og til at undslå sig for de velgerninger, der ikke var foreskrevne. Han varetog sine rettigheder ved at være ubarmhjertig og undlade at gøre velgerninger – for foreskrevne velgerninger er ingen velgerninger.

Aldrig sørgede han for andre end for sit eget mønsterværdige jeg, og han kunne blive yderst indigneret, når andre ikke lige så ivrigt som han tog hensyn til hans dyrebare person.

Med alt dette anså han sig ikke for nogen egoist – tværtimod – han dadlede og forfulgte egoister og egoisme, og det var så naturligt, for andres egenkærlighed stod jo hans egen i vejen.

Da han ikke var sig selv den ringeste svaghed bevidst, så begreb og tålte han ikke nogen svaghed hos andre; han begreb overhovedet ingen og intet, for han var fra alle sider, forfra og bagfra, fra neden og fra oven, kun omgivet af sig selv.

Han havde end ikke begreb om, hvad det var at tilgive; han havde jo aldrig haft lejlighed til at tilgive sig selv, hvorledes skulle han så komme til at tilgive andre?

Overfor sin egen samvittigheds dom, overfor sin egen Guds åsyn hævede dette vidunder, dette uhyre af dyd, øjnene mod himlen og sagde med fast, og klar stemme:

"Jeg er et værdigt, moralsk menneske!"

På sin dødsseng vil han gentage disse ord, og ikke en gang da vil der røre sig noget i hans klippehjerte – dette pletfri, uskadte hjerte.

O du krøbling af en selvforherligende, ubøjelig godtkøbsdyd, du er næsten modbydeligere end lastens usminkede vanskabning.

December 1878

Et gæstebud hos det højeste væsen

En gang fik det højeste væsen i sinde at give et stort gæstebud i sine himmelblå haller.

Alle dyderne var indbudt, *kun* dyderne, altså ingen herrer, men lutter damer.

Der indfandt sig mange, både store og små. De små dyder var behageligere og elskværdigere end de store, men alle syntes glade og fornøjede og underholdt sig høfligt med hinanden, som det sig hør og bør mellem nære slægtninge og bekendte.

Da bemærkede værten to smukke damer, der ikke syntes at kende hinanden. Han tog den ene af disse ved hånden og førte hende hen til den anden.

"Velgørenhed og – Taknemmelighed," sagde han forestillende.

De to dyder var i høj grad forundrede, for fra verdens skabelse – og det var længe siden – var det første gang, de traf hinanden.

December 1878

Sfinksen

Gråt, gulladent sand, blødt på overfladen, fast og knirkende dybere nede – endeløst sand, hvorhen man ser.

Og over denne sandørk, over dette hav af dødt støv hævede sig en sfinks' gigantiske hoved.

Hvad vil de sige, disse store, ombøjede læber, denne brede, opadvendte næse og øjnene, de langagtige, halvt døsige, halvt opmærksomme øjne, under de høje bryns dobbeltbue?

Noget vil de sige, de taler endogså, men kun Ødipus kan løse denne gåde, og forstå deres stumme sprog.

Ha, jeg kender disse træk – de er ikke længer ægyptiske! Den hvide, lave pande, de fremstående kindben, den korte, lige næse, den smukke mund med de hvide tænder, det bløde overskæg og det lille, krusede skæg på hagen ... og så disse små øjne, der sidder så vidt fra hinanden og det tætte hår med skilning i midten, der dækker hovedet i form af en hue – det er jo dig Karp, Ssidor, Sjemjon – dig bonde fra Jaroslaw og Rjesan – dig, min russiske landsmand! – Hvordan er du kommet mellem sfinkserne?

Eller vil også du sige noget? Ja du er virkelig selv en sfinks! Dine øjne – de farveløse, men dybe øjne – taler ligeledes, og også deres udtryk er stumt, gådefuldt!

Men hvor er din Ødipus? –

Ak, desværre, det er ikke nok at tage en hætte på, for at blive din Ødipus, o russiske sfinks!

December 1878

Nymferne

Jeg stod foran en dejlig, halvkredsformig bjergkæde, der fra øverst til nederst var dækket med ung, lysegrøn skov. Over den den sydlige himmels gennemsigtige blå. Solstråler spillede foroven, ilende bække, halvt skjult i grønt, hviskede forneden.

Da randt mig det gamle sagn i hu om det græske skib, som i det første århundrede efter Kristi fødsel fo'r på det ægæiske hav.

Det var i middagsstunden og vejret var roligt; med ét lød der en røst over styrmandens hoved: "Når du drager forbi øen, så råb med høj stemme: "Han er død, den store Pan!"

Styrmanden undredes, forfærdedes, men da skibet kom forbi øen, adlød han og råbte: "Han er død, den store Pan!" Og straks hørtes som svar på råbet en lydelig hulken og stønnen langs med den hele kyst (skønt øen var ubeboet) og stemmer jamrede og klagede: "Død er han, død – den store Pan!" –

Dette sagn randt mig i hu, og en underlig tanke hjemsøgte mig. – hvad om også jeg lod et råb lyde?

Men overfor al denne jubel turde jeg ikke tænke på døden, og så råbte jeg da: "Han er opstanden, han er opstanden, den store Pan!"

Og – o vidunder! – straks klang der som svar på mit råb fra hele den vide halvkreds af grønne bjerge en jublende latter og hvisken og plasken. "Han er opstanden –: Pan er opstanden!" råbte ungdommelige stemmer. Alting omkring mig brød ud i jubel, klarere end solen foroven, livligere end bækken, der hviskede mellem græsset. Ilsomme skridt nærmede sig, og i den grønne tykning øjnedes marmorhvide gevandter, og nøgne, rosenfarvede legemer. Det var nymferne – nymferne, dryaderne, bakkantinderne – der ilede fra bjerget ned i dalen.

Overalt kom de frem deroppe, ved udkanten af alle skovene. De guddommelige hoveder var smykkede med lokker og kranse, tamburiner havde de i hænderne, og latter – olympisk tonende latter, bølgede ned ad skråningen sammen med dem.

Foran dem svæver gudinden, skønnere og stateligere end nogen, med koggeret på skulderen, med buen i hånden, med månens sølvsegl på hovedet.

Diana – er det dig?

Men pludselig blev hun stående ubevægelig. Nymferne fulgte eksemplet – den klare latter døde hen, og i ubeskrivelig rædsel, med åben mund, stirrer de vidt opspilede øjne ud i det fjerne.

Jeg vendte mig om for at følge retningen af deres blik. – Hinsides engene, ude i horisontens yderste rand, strålede som et lysende punkt det gyldne kors på en kristen kirkes hvide tårn – dette kors havde gudinden bemærket.

Bagved mig fornam jeg et langt, et bævende suk, som en dirren af en brusten streng – og da jeg atter så mig om, var nymferne forsvundet. Den vidtstrakte skov grønnedes som før, hist og her mellem grenenes tætte fletning glimtede og forsvandt der noget hvidt – om det var nymfernes gevandter eller tågen, der steg op fra dalen, kan jeg ikke sige.

Men hvor gjorde det mig ondt for den forsvundne gudinde!

December 1878

Vennen og fjenden

En mand, der var dømt til evigt fængsel, slap ud af sit fangehul og tog flugten. Straks satte politiet efter ham og var ham lige i hælene, men han løb af alle kræfter og fik forspring for sine forfølgere.

Pludselig nåede han bredden af en lille flod – en lille og smal, men meget dyb flod, og han kunne ikke svømme.

Imidlertid var de to bredder forenede ved et enkelt, råddent bræt. Flygtningen satte straks foden på det – men så traf det sig, at netop hans bedste ven og hans værste fjende var der til stede.

Fjenden sagde intet og lagde armene over kors; vennen derimod råbte: "Men for Guds skyld, hvad gør du? Tænk dig dog om, uforsigtige menneske – ser du ikke, at brættet er ganske mørt? Det brækker under din vægt, og så er du fortabt!"

"Men der er ingen anden overgang ... og forfølgerne ... hører du dem!" stønnede den ulykkelige og satte atter foden på brættet.

"Jeg tillader det ikke – nej, jeg vil ikke se på, at du styrter dig i ulykke!" råbte den ivrige ven og trak brættet bort under flygtningens fod. Da styrtede han i de brusende bølger og druknede.

Fjenden lo selvtilfreds og gik sin vej, men vennen satte sig ned på bredden og græd bitterligt over sin stakkels, ulykkelige ven. Ikke et øjeblik faldt det ham ind, at han selv kunne være skyld i hans ulykke.

"Han ville ikke høre mig," hviskede han bedrøvet.

"For resten," vedblev han, "måtte han jo dog have hensmægtet hele sit liv i det frygtelige fængsel; nu er han befriet for sine

lidelser, nu har han det godt. – Det var nu én gang hans lod. – Men alligevel gør det mig ondt, af humane grunde!"

Og den gode sjæl hulkede og var endnu længe efter utrøstelig over sin vens sørgelige lod.

December 1878

Kristus

Jeg så mig selv som yngling, næsten som dreng, i en lav landsbykirke.

De tynde vokskerter glødede som røde punkter foran helgenbillederne.

Et regnbuefarvet skær omgav hver enkelt flamme; trist og mørkt var der i kirken, men der var mange folk derinde, som alle stod foran mig – lutter mørkhårede bønderhoveder, der bølgede frem og tilbage, op og ned, som modne aks, når sommervinden bevæger dem.

Pludselig kom der nogen bagfra og stillede sig tæt ved mig. Jeg vendte mig ikke om, men havde straks en fornemmelse af, at dette menneske var – Kristus.

Sindsbevægelse, nysgerrighed og skræk bemægtigede sig mig, og jeg overvandt mig selv og vendte blikket mod min nabo.

Hans ansigt var som alle andres, et ganske almindeligt menneskeligt ansigt; øjnene så blidt og opmærksomt opefter, læberne var lukkede, men ikke sammenpressede – overlæben syntes at hvile på underlæben; skægget var ikke stort, men delt under hagen, hænderne var foldede og ubevægelige.

Også dragten lignede andre menneskers.

"Skulle det være Kristus?" tænkte jeg. "Et sådant ganske sædvanligt menneske! – Nej, det er ikke muligt!"

Jeg vendte mig bort, men næppe havde jeg flyttet blikket fra denne almindelige mand, førend det atter tyktes mig, at den, der stod ved min side, virkelig måtte være Kristus.

Igen betragtede jeg ham, og igen så jeg det samme ansigt, der lignede alle andre menneskers – så de samme hverdagsagtige om end ukendte træk.

Jeg følte mig ilde til mode og tog mig sammen. Da først blev det mig klart, at Kristi ansigt just måtte være et sådant, der lignede alle menneskers.

December 1878

Note 1: I Rusland tænkes døden som en kvinde. *Overs.anm.*

Note 2: **St. Stanislaus-ordenen:** En russisk (oprindelig polsk), temmelig ubetydelig orden. *Red.anm.*

Note 3: **Obrok:** De livegnes afgift. *Overs.anm.*

2. del

1879-82

Stenen

Har I aldrig på stranden lagt mærke til en gammel, grå sten, når de pulserende bølger ved flodtid på en solrig forårsdag omskyller og kærtegner den, bøjer sig ind til den og bestænker dens mosdække hoved med en perleregn af glitrende skum?

Stenen bliver sig selv lig, kun dens mørke overflade stråler i lysere farver; de vidner om, at den én gang i tidligere tider, da det flydende granit næppe var begyndt at stivne, helt igennem glødede i varme farver.

Således gik det mit gamle hjerte, da endnu for kort tid siden unge, kvindelige sjæle flokkedes om det – under deres smigrende berøringer strålede de længst afblegede farver på ny og glødede i deres tidligere varme.

– Bølgerne veg tilbage, men farverne er endnu ikke helt afblegede, skønt den skarpe vind udvisker dem mere og mere.

Maj 1879

Duerne

Jeg stod på toppen af en hvælvet høj. For mig lå en rugmark lig et guld- og sølvglinsende hav; ikke en krusning drog hen over det. Den lumre luft var ubevægelig, et frygteligt uvejr nærmede sig,

Hvor jeg stod, brændte solen endnu hedt, men ikke langt derfra, hinsides marken, lå en mørkeblå uvejrssky som en uhyre vægt over himmelbuens ene halvdel.

Alle søge i læ, alt stønner under de sidste solstrålers uheldvarslende glød. Ikke en fugl er at se, ikke én giver den mindste lyd fra sig, selv spurven er krøbet i skjul.

Hvor malurten dufter stærkt!

Jeg ser på den mørke uvejrssky, og uro griber mit sind. "Nå, skynd dig! Hurtigt!" tænker jeg, "glimt, du gyldne slange, rul, du drønende torden, kom hid og udgyd dine vandmasser, du frygtelige sky – forkort den pinlige angst!"

Men uvejrsskyen rører sig ikke; den hviler endnu lige knugende på den tavse jord, kun synes den stadig at blive mørkere og runde sig mere og mere.

Med ét viser der sig en lys, svævende genstand, grelt afstikkende mod skyens ensformige mørke; det ligner et hvidt tørklæde eller en snebold.

Det var en hvid due, der kom flyvende ovre fra landsbyen. Den fløj og fløj bestandig lige ud, og endelig forsvandt den bag skoven.

Et par minutter forløb, og endnu herskede den samme trykkende ro. Men se dér! – nu er der to tørklæder, der lyse, to snebolde, der flyver tilbage, to hvide duer, der drager hjemad i rolig flugt!

Da endelig brød uvejret løs!

Jeg havde knapt tid til at nå i hus. Vinden peb og brusede; lave, sønderrevne, gulrøde skyer jog afsted; alting drejede sig hvirvlende, væltede sig mellem hinanden; en heftig plaskregn piskede og raslede ned i lodrette strømme; lynet blændede med sin grønlige ild; det lugtede stærkt af svovl.

Under et tagskæg helt ude på randen af loftsvinduet sidder to duer ved siden af hinanden – den, der var fløjet ud for at hente

sin mage, og denne mage, som den måske har reddet. Begge pustede fjerene op og trykkede sig ind til hinanden.

De har det godt! – og ved at se på dem har jeg det også godt, skønt jeg er ene – ene som altid!

Maj 1879

I morgen! I morgen!

Hvor er dog hver tilbagelagt dag gold og tom og betydningsløs! Hvor sjældent efterlader den sig spor, hvor meningsløst dumt er alle disse timer henrundne, den ene efter den anden!

Og til trods derfor ønsker mennesket at leve – han skatter livet, håber på det, håber på sig selv og på fremtiden – ja, hvilken rig velsignelse venter han ikke af fremtiden!

Men hvorfor bilder han sig ind, at de andre, kommende dage ikke vil blive de svundne lig?

Det bilder han sig heller ikke ind, han holder overhovedet ikke af at tænke – og deri gør han ret!

"I morgen! I morgen!" Dermed trøster han sig, så længe indtil dette "i morgen" styrter ham i graven.

Og ligger man først i graven, så holder tænkningen op af sig selv.

Maj 1879

Naturen

Jeg drømte, at jeg trådte ind i en stor, underjordisk, hvælvet hal. Den var oplyst af et underjordisk, klart og roligt lys.

Midt i hallen sad en majestætisk kvindeskikkelse i folderigt, grønt gevandt. Med hovedet støttet i hånden syntes hun hensunken i dyb grublen.

Jeg begreb øjeblikkeligt, at denne skikkelse måtte være Naturen selv, og en ærefrygtfuld bæven bemægtigede sig min sjæl.

Jeg nærmede mig kvinden, og hilsende hende med ærbødighed udråbte jeg: "O, moder for os alle, hvorover grunder du? Tænker du måske på menneskehedens fremtidige skæbne? Eller på den vej, som den endnu må tilbagelægge for at nå den størst mulige fuldkommenhed, den højeste lykke?"

Kvinden vendte langsomt sine mørke, truende øjne imod mig. Hendes læber bevægede sig, og med drønende, metallisk stemme sagde hun:

"Jeg tænker over, hvorledes man vel kan give loppens benmuskler en større kraft, for at den lettere kan redde sig for sine fjender. Ligevægten mellem angreb og forsvar er forrykket – den må nødvendigvis genoprettes."

"Hvorledes," – stammede jeg – "er det det, du grunder over? Er da vi mennesker ikke dine kæreste og mest foretrukne børn?"

Kvinden rynkede panden let og sagde: "Alle skabninger er mine børn, jeg drager i lige høj grad omsorg for dem alle – og lader dem alle gå til grunde uden forskel!"

"Men dyd – fornuft – retfærdighed?" stammede jeg på ny.

"Det er kun ord, som menneskene bruger!" lød atter hendes metalklingende røst: "Jeg kender hverken godt eller ondt;

fornuft er for mig ingen lov, og hvad er retfærdighed? – Jeg gav dig livet – jeg tager det atter fra dig og giver andre det; – orme eller mennesker, det er ens for mig. Men du, forsvar du dig, så længe du kan, og lad mig i ro!"

Jeg ville atter svare – da drønede og bævede jorden – – og jeg vågnede.

August 1879

Hæng ham!

Det var i året 1803 – begyndte min gamle bekendt – kort før Austerlitz; det regiment, hvorved jeg var officer, stod i Mähren.

Det var strengt forbudt at forulempe indbyggerne eller falde dem til byrde – de så i forvejen skævt nok til os, skønt vi var bundsforvante.

Jeg havde en oppasser, der hed Jegor, som før havde været min moders livegen; det var et stille, ærligt menneske; jeg kendte ham fra ungdommen af og behandlede ham som en ven.

En gang hørte jeg pludselig skænderi og spektakel i huset, hvor jeg boede – der var blevet stjålet to høns fra min værtinde, og hun beskyldte min oppasser for at have begået dette tyveri. Han søgte at retfærdiggøre sig og kaldte mig til vidne – han, Jegor Awtamonow, skulle være en tyv! – og jeg indestod konen for Jegors ærlighed, men hun ville ikke lade sig tale til rette.

Pludselig lød der hestetrampen ude på gaden – det var den øverstkommanderende med sin stab. Han red i skridt – en tyk,

oppustet mand med ludende hoved og epauletterne hængende ned på brystet.

Da konen så ham, kastede hun sig med opløst hår på knæ foran hans hest, og anklagede højrøstet min oppasser, idet hun pegede på ham:

"Hr. general – Deres Højhed!" råbte hun, "De skal dømme – De må hjælpe og redde –! Den soldat der har stjålet fra mig!"

Jegor stod på husets tærskel i den reglementerede holdning med huen i hånden; han havde endog skudt brystet frem og sat fødderne i stilling, ganske som en skildvagt, men der kom ikke en lyd over hans læber. Hvad enten han nu blev befippet ved at se den hele generalstab holde foran sig på gaden, eller den forestående fare havde forstenet ham, så blev min Jegor som sagt stående ubevægelig, kun blinkende med øjnene, men kridhvid i ansigtet.

Den øverstkommanderende kastede et gnavent, adspredt blik på ham og brummede ærgerlig: "Nå?" men Jegor stod som et afgudsbillede og skar tænder, og en uvedkommende kunne gerne tro, at han smilede.

Da sagde den øverstkommanderende kort: "Hæng ham!" og sporede så hesten og red videre, først i skridt og så i hurtigt trav. Hele staben fulgte; kun en eneste adjudant vendte sig i sadlen og kastede et flygtigt blik på Jegor.

Det var umuligt at lade være at tage hensyn til denne befaling; Jegor blev øjeblikkelig grebet for at føres til eksekutionen.

Da først blev han dødelig forfærdet og råbte et par gange med anstrengelse: "Du gode Gud, hjælp, hjælp!" og han tilføjede halvhøjt: "Gud er mit vidne, jeg har ikke gjort det."

Han græd bitterligt, da han tog afsked fra mig, og jeg var fortvivlet. "Jegor, Jegor!" jamrede jeg, "hvorfor sagde du slet ingenting til generalen?"

"Gud er mit vidne, jeg har ikke gjort det!" hulkede den ulykkelige igen.

Konen selv var forfærdet; hun havde ikke ventet, det skulle tage en så skrækkelig ende, og så begyndte også hun at græde og hyle. Hændervridende bad hun alle mulige om skånsel, og forsikrede, at hun havde fundet sine høns igen, at hun var rede til at give en forklaring, osv., osv.

Naturligvis førte det ikke til noget resultat – ja, min kære, det er nu én gang hvad vi militære kalder disciplin!

Konen hulkede ganske forfærdeligt; da vendte Jegor – der lige havde skriftet og modtaget alterens sakramente – sig om imod mig og sagde:

"Sig De til hende, Deres Velbårenhed, at hun ikke skal sørge sådan – jeg har jo tilgivet hende."

– Og da min bekendt havde gentaget disse sin tjeners sidste ord, hviskede han: "Jegoruschka, min due, du retskafne sjæl!" og tårerne strømmede ned ad hans kinder.

August 1879

Hvad vil jeg tænke på?

Hvad vil jeg tænke på, når døden er mig nær? – forudsat at jeg da endnu er i stand til at tænke.

Mon jeg vil tænke, at jeg kun slet har forstået at anvende mit liv – at jeg har sovet, drømt det bort, og ikke nydt, hvad det gav?

– Hvorledes? Er det allerede døden? Så snart? Umuligt! … Jeg har jo endnu slet ikke haft tid til at udrette noget! Jeg havde først lige foresat mig …

– Vil jeg tænke på det forbigangne? Vil mine tanker være rettede på de få lyse øjeblikke, jeg har oplevet? På dyrebare skikkelser og personer?

Vil mine slette gerninger dukke op i min erindring, og vil min sjæl lide under en for sildig angers brændende pinsler?

Vil jeg tænke på det, der venter mig hinsides graven? … Venter der mig overhovedet noget?

Nej! … Jeg tror, jeg vil søge, slet ikke at tænke på noget, søge at beskæftige mine tanker med et eller andet ligegyldigt, kun for at bortlede min opmærksomhed fra det forfærdelige mørke, der stiger op omkring mig.

– En døende beklagede sig i min nærværelse over, at man ikke ville tillade ham at knække nødder! … Kun dybt nede i hans allerede næsten brustne øjne så jeg noget sitre og slå som en dødelig såret fugls lammede vinge.

August 1879

Hvor var dog roserne friske og skønne –

Et eller andet sted og en eller anden gang for længe, længe siden havde jeg læst et digt, som jeg hurtigt havde glemt igen; kun den første linje var blevet tilbage i min erindring:

Hvor var dog roserne friske og skønne …

Nu er det vinter, frosten har dækket ruden med rim, i den mørke stue brænder et ensomt lys. Jeg sidder i krogen, og i mit hoved lyder det atter og atter:

Hvor var dog roserne friske og skønne …

Jeg ser mig selv stå udenfor et russisk landsteds lave vindue. Sommerdagen synker langsomt til hvile og umærkeligt bliver det nat; en duft af reseda og lindeblomster breder sig i den milde luft. På vindueskarmen sidder en ung pige, støttet på den udstrakte arm, med hovedet hældet til siden; tavs og ufravendt stirrer hun op mod himlen som for at se stjernerne komme frem. Hvor troskyldig-begejstrede er disse tankefulde øjne, hvor rørende uskyldige de halvåbne, spørgende læber, hvor roligt ånder det endnu knapt udviklede, af lidenskaber uberørte bryst, og hvor ren og sart er det ungdommelige ansigts form! Jeg vover ikke at tiltale hende, men hvor er hun mig dyrebar, hvor banker ikke mit hjerte! …

Hvor var dog roserne friske og skønne …

I stuen bliver det stadig mørkere; det nedbrændte lys sprutter, og urolige skygger danser hen over det lave loft. Frosten knager og raser derude hinsides væggen, og jeg hører blot den sørgmodige oldingehvisken:

Hvor var dog roserne friske og skønne …

Andre billeder fra fortiden dukker op. Jeg hører den muntre støj af landligt familieliv. To brunlokkede småhoveder lænede op til hinanden ser mig kækt op i ansigtet; de røde kinder dirrer af undertrykt latter; de glade unge stemmer lyder mellem

hinanden. I baggrunden af den hyggelige, gammeldags stue iler ungdommelige fingre, der ofte griber fejl, hen over et svageligt klavers tangenter, og det lykkes ikke den Lanner'ske vals at overdøve samovarens patriarkalske summen!

Hvor var dog roserne friske og skønne …

… Lyset slukkes – det bliver mørkt! Hvem er det, der hoster så hæst og så dumpt? – Sammenrullet ved mine fødder ligger min gamle hund, mit eneste selskab; den ryster af kulde og farer forskrækket sammen i søvne. – Jeg fryser … alle er døde, alle! …

Hvor var dog roserne friske og skønne …

September 1879

En sørejse

Jeg rejste med en lille damper fra Hamborg til London. Vi var kun to passagerer, – jeg og en lille abe, – en hun-silkeabe – der blev sendt som foræring fra en hamborger købmand til hans engelske kompagnon.

Det lille dyr, der ved en kæde var fæstet til en bænk på dækket, sled i sin lænke og peb ynkeligt som en fugl.

Hver gang jeg gik forbi den, rakte den sin kolde, sorte hånd ud imod mig og så stift på mig med melankolske, næsten menneskelige øjne. Jeg tog dens hånd – så holdt den op at ruske i lænken og at pibe.

Der var indtrådt vindstille; havet lå som et ubevægeligt, blyfarvet lagen. Det syntes ikke stort i omfang, for en tyk tåge,

der endog tilslørede mastetoppene, og som trættede blikket ved sin uigennemtrængelighed, lå hen over det. Solen hang som en matrød plet i denne mørke tåge, men hen imod aften glødede den og spredte et eget, hemmelighedsfuldt skær over himlen.

Lange, lige folder, mindende om folderne i et svært silkestof, skråede nedad fra galionen, spredte sig fra hinanden, krusedes og glattedes igen, og forsvandt så plaskende. Det hvirvlende skum boblede under de ensformigt stampende hjul, blev mælkehvidt, føg til side med sagte brusen og flød så sammen i slangeagtige stråler for ligeledes at forsvinde og sluges af den tætte tåge.

Uophørlig og klagende, lige så utålelig som abens evige klynken, lød den lille klokkes ringen henne ved roret.

Hist og her dukkede en sælhund op for hovedkulds at forsvinde igen under den let krusede flade.

Kaptajnen, en ordknap mand med et mørkt, vejrbidt ansigt, røg sin korte pibe og spyttede ærgerlig ud i det ubevægelige hav. På alle mine spørgsmål svarede han kun med en kort brummen; jeg var således, selv mod min vilje, henvist til min eneste rejsefælle, aben.

Jeg satte mig hen til den – den holdt op med at pibe og strakte igen hånden hen mod mig. Den hårdnakkede tåge indhyllede os i sin søvndyssende dunstkreds, og hensunken i samme bevidstløse grublen sad vi som to slægtninge ved siden af hinanden.

Nu smiler jeg over det, men den gang følte jeg anderledes – vi er alle børn af samme moder, og det glædede mig at se det

stakkels lille dyr blive så tillidsfuld rolig og klynge sig til mig som til en ven.

November 1879

N. N.

Harmonisk og rolig, uden tårer, uden smil, går du igennem livet.

Du er god og klog, men alt er dig fremmed, og du trænger ikke til nogen.

Du er skøn, men ingen kan sige, du sætter pris på din skønhed.

Udeltagende er du, og forlanger ingens deltagelse.

Dit blik er dybt, men ikke tankefuldt – der er tomt i dette klare dyb!

– Således skrider harmoniske skygger glædeløse og sorgløse hen over Elysiums enge til Gluck'ske melodiers ophøjede toner.

November 1879

Vent!

Vent! – som jeg ser dig nu, bliv evig sådan i min erindring!

Fra dine læber er den sidste begejstrede tone flygtet. Dit blik lyser og funkler ikke – det er formørket, overvældet af salig bevidsthed om den skønhed, det lykkedes dig at udånde – den

skønhed, hvorefter du udbreder de triumferende, de mattede arme.

En glans, renere og sartere end solens lys, er udgydt over din hele skikkelse, over den mindste fold i dit gevandt!

Hvilken gud har med sin kærlige ånde kastet de løste lokker tilbage? Hans kærtegn brænder endnu på din blege, marmorhvide pande.

Her er den, den åbenbarede hemmelighed, poesiens, livets og kærlighedens hemmelighed – her er udødeligheden! Der gives ingen anden, behøves ingen anden at gives. I dette øjeblik er du udødelig.

Det vil forgå, og du vil atter være en hob støv, en kvinde, et barn; men hvad har det at sige – i det øjeblik var du større og mere ophøjet end alt forgængeligt, timeligt, dette dit øjeblik er uforgængeligt!

Vent! Lad mig få del i din udødelighed, lad en afglans af din evighed sænke sig i min sjæl!

November 1879

Munken

Jeg kendte en gang en munk – en eneboer, en helgen. Han levede kun i bønnens vellyst, og berust af denne blev han stående så længe på kirkens kolde gulv, til hans ben indtil knæene svulmede og forvandledes til søjler af sten. De var blevet følelsesløse, og han blev stående og bad.

Jeg forstod ham, misundte ham måske endog, men han skal også forstå mig, skal ikke bryde staven over mig, der ikke kan opnå hans glæder.

Ham er det lykkedes at tilintetgøre sit forhadte jeg, men når jeg ikke formår at bede, så er det vel ikke af egenkærlighed. Mit jeg er mig måske mere til byrde, mere forhadt, end hans er ham. Han har fundet noget, hvori han kan glemme sig selv, men også jeg kan finde forglemmelse – om end ej altid. Han lyver ikke, men er det derfor sagt, at jeg gør det?

November 1879

Vi opgiver ej kampen!

Hvilken ringe ubetydelighed er ikke ofte i stand til at give mennesket en hel anden retning!

Tankefuld gik jeg en gang nedad den brede landevej; tunge anelser knugede mit bryst, forsagthed drog ind i min sjæl.

Jeg hævede hovedet … Mellem to rækker høje popler lå vejen snorlige foran mig; og tværs over denne vej, i ti skridts afstand fra mig, hoppede en spurvefamilie i gåsegang, tillidsfuld, lystig og livlig.

En var der især, der gjorde sig bemærket ved sine kække sidespring; den skød den lille kro frem og kvidrede så frækt, som om selve Djævlen ikke kunne gøre den noget. En sand erobrer!

Men højt oppe under himlen kredsede en høg, hvis bestemmelse det måske netop var at æde denne erobrer.

Det så jeg, og måtte smile; jeg tog mig atter sammen – de mørke tanker var forsvundne, jeg følte igen livskraft, mod og foretagelseslyst!

Kredser der end en høg over mit hoved også – frisk mod, vi opgiver ej kampen!

November 1879

Bønnen

Hvad mennesket end beder om, så beder han om et under; hver en bøn går ud på dette: "Store Gud, hjælp os til, at to gange to – ej bliver fire!"

Kun en sådan bøn er en sand bøn, ansigt til ansigt. At bede til Verdensånden, til det højeste væsen, til den Kant'ske, Hegel'ske, abstrakte, ulegemlige Gud, er umuligt, utænkeligt.

Men kan da selv en personlig, levende, legemlig Gud gøre to gange to til andet end fire?

Enhver troende er forpligtet til at svare: "Ja han kan!" og forpligtet til at gøre det til sin overbevisning.

Men når nu hans fornuft gør oprør mod noget så meningsløst?

Så kommer Shakespeare ham til hjælp: "Der gives, Horatio, meget ... osv."

Og hvis man nu ville modsige ham i sandhedens navn?

Da havde han kun nødig at gentage det berømte spørgsmål: "Hvad er sandhed?"

Og derfor: Lad os drikke og være glade – og bede!

Juli 1881

Det russiske sprog

I tvivlens dage, i dage tilbragte i pinlig grublen over mit fødelands skæbne, er du alene min støtte og stav, du store, mægtige, sande, du frie russiske sprog! Var du ej til – man måtte fortvivle ved synet af, hvad der sker i vort hjem! Men det er utænkeligt, at et sprog som dette ej skulle være skænket et stort folk.

Juni 1882

Om "Senilia"

Forfatter: Ivan Turgenjev (1818-1883).
Org.udgave: *Стихотворения в прозе* i bladet *Вестник Европы* (~ "Den europæiske budbringer") for december 1882.
Denne udgave baseret på: Senilia. Digt i Prosa af Iwan Turgenjew. Paa Dansk ved Ida Heilbuth. A. C. Riemenschneiders Forlag, Kbh. 1883.
Oversætter: Ida Heilbuth (?–?) – *Der nævnes et par steder på 'nettet, at Ida Heilbuth skulle være død i 1918. Dette har jeg ikke kunnet eftervise, ejheller hvilken af de to-tre Ida Heilbuth'er, der eksisterede og havde en passende alder på bogens udgivelsestidpunkt, kan formodes at være oversætteren.*
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter maleri af Ilja Repin (1844-1930): *Portræt af forfatteren Ivan Sergejevitch Turgenjev* (1874).

ISBN 978-87-7979-966-0

2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-205-0.

www.ebib1800.dk

Indhold

- Forside
- Ophavsret og brugsbetingelser
- Til læseren
- 1. del: 1878
    - I landsbyen
    - En samtale
    - Den gamle kvinde
    - Hunden
    - En modstander
    - Tiggeren
    - Hører du dårernes dom – – –
    - Et selvtilfreds menneske
    - En leveregel
    - Verdens undergang
    - Mascha
    - Dumrianen
    - En østerlandsk legende
    - De to vers
    - Spurven
    - Hjerneskallen
    - Daglejeren og manden med de hvide hænder
    - Rosen
    - Til minde om I. P. W-skaja
    - Det sidste møde
    - Et besøg

- Necessitas – Vis – Libertas
- Almissen
- Insektet
- Kålsuppen
- Lyksalighedens land
- Hvem er rigest?
- Oldingen
- Bladkorrespondenten
- To brødre
- Egoisten
- Et gæstebud hos det højeste væsen
- Sfinksen
- Nymferne
- Vennen og fjenden
- Kristus

2. del: 1879-82

- Stenen
- Duerne
- I morgen! I morgen!
- Naturen
- Hæng ham!
- Hvad vil jeg tænke på?
- Hvor var dog roserne friske og skønne –
- En sørejse
- N. N.
- Vent!
- Munken
- Vi opgiver ej kampen!
- Bønnen

Det russiske sprog
Om "Senilia"